

Adatok a szirti sas (*Aquila chrysaetos*) előfordulásához és táplálkozásához a Zempléni-hegységben

Balogh János

Balogh, J. 1998. On the occurrence and foraging of the Golden Eagle (*Aquila chrysaetos*) in the Zemplén-Mountains. – Ornis Hung. 8 Suppl. 1: 211-214.

Based on a ten-year study, I analysed the distribution, nesting, foraging and protection of the Golden Eagle in the Zemplén-Mountains. During the study period between 1985 and 1995, the number of nesting pairs increased from 1 to 4. Nests were located on steep slopes in old, sparse beech stands. The reproduction success depended mainly on forestry management. The list of preys was diverse, according to the heterogenous foraging areas. The management of Golden Eagles has been performed by the Zemplén Local Group of the Hungarian Ornithological and Nature Conservation Society.

A Zempléni-hegységben a szirti sas megjelenését, terjedését, fészkelési és táplálkozási viszonyait, a védelem problémáit 10 év tapasztalatai alapján a következők jellemzik 1985 és 1995 között egy párról négy párra emelkedett az ismert fészkelő állomány. Fészket minden esetben meredek hegyoldalba, idős, kiritkult bükkösben építi. A költések sikeressége változó, elsősorban erdőgazdálkodási tevékenység veszélyezteti. A párok táplálék-spektruma rendkívül változatos, a heterogén táplálkozó területnek megfelelően. A védelmi munkát az MME Zempléni HCs-ja végzi.

B. J.: MME Zempléni HCs. 3571 Alsószolca Árpád u.29.

A Zempléni-hegységben a szirti sas (*Aquila chrysaetos*) rendszeres jelenlétét 1985-ben figyelték meg a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 34. sz. HCs. tagjai. A korábbi években csak egy-egy kóborló egyedét lehetett látni a területen (Haraszthy 1988). 1986-ban egy pár biztos jelenlétét lehetett megfigyelni március hónapban, majd áprilisban a fészek is megkerült, felújítva, fenyő-ággal megrakva.

A faj érzékenységre és ritkaságára való tekintettel csak a költési idő végén ellenőriztük a fészket (07. 31.), melynek ál-

lapota a sikeres költésre utalt (pl. a fészek ledöngölt, sok ún. meszelés, tollak).

A további költéseket évenkénti bontásban alább adom meg:

1987

I. pár: Kora tavasszal újra a revírben a két madár, a fészek megrakva, ennek ellenére nincs költés, a sikertelenség oka ismeretlen.

II. pár: 04. 23-án észleltük, már kotlik a tojó, sikeres költés, 1 fióka.

1988

I. pár: mindkét madár a revírben, de a költés sikertelen, oka nem ismert.

II. pár: sikeres költés, 1 fióka.

1989

- I. pár: csak a hím madár tartózkodik a revírben, a fészkek megrakva, még 06. 02-án zöld fenyővel rakja a fészket, költés nincs, valószínűleg a tojó elpusztult.
- II. pár: újra sikeres költés, 1 fióka.

1990

- I. pár: tavasszal két madár a revírben a tojó fiatal színezetű, a fészkek megrakva, sikertelen költés (fiatal tojó?).
- II. pár: sikeres költés, 1 fióka kirepült.

1991

- I. pár: mindkét madár a revírben, fészket épít, 04. 20-án a fészkek alatt összetört tojás, a költés sikertelen.
- II. pár: a madarak a revírben új fészket építenek, 100 m-re a régítől, ennek ellenére nincs költés.

1992

- I. pár: új fészket foglalnak, 4 km-re a régítől, a költés sikeres, 1 fióka.
- II. pár: újra új fészket építenek 3 km-re a régítől, a költés sikeres, 1 fióka.

1993

- I. pár: a tavalyi fészket foglalják, de a költés sikertelen, oka nem ismert.
- II. pár: mindkét madár a revírben, megindul a kotlás, de fióka nincs. Valószínű nagyfokú emberi (turista) zavarás miatt.

1994

- I. pár: új revírben a pár, az előzőtől kb. 3,5 km-re, a költés sikertelen, oka valószínűleg az emberi zavarás (turizmus).
- II. pár: eredeti revírben mindkét madár, a költés sikertelen.
- III. pár: egész évben tartja a revírt, költés nincs, egyik fiatal színezetű.
- IV. pár: egy madár egész évben a revírben, költés nincs.

1995

- I. pár: mindkét madár a revírben, kotlás megindul majd abbamarad, emberi zavarás miatt.
- II. pár: eredeti revírben mindkét madár sikeres költés, 1 fióka.
- III. pár: műfészkekben kotlik a tojó, a fióka gyűrűzve, 08. 17-én a fióka a fészkek alatt elpusztulva, ismeretlen ok miatt.
- IV. pár: két öreg színezetű madár a revírben, sikeres költés, 1 fióka.

Fészkelési körülmények, fészkelési idő

Fészket minden esetben meredek hegyoldalban, idős, kiritkult bükkösben építi. Egy-egy pár több (3-4) váltó fészket is tart, melyek távolsága egymástól 100 m-től, 4 km-ig terjed. Évente mindig egy fészket épít vagy tataroz, sikertelen költés esetén nem tapasztaltuk, hogy pótköltés történt volna. Az I. pár 1994-től évtizedek óta lakott parlagi sas fészket foglalt, 7 évig egymás mellett (1 km) költött a két faj és egyetlen alkalommal sem tapasztaltuk a szirti sas agresszív magatartását a parlagival szemben. Mielőtt a parlagi fészket elfoglalta volna 2 éven át nem költött a parlagi sas a fészkekben. Ez az egyetlen fészkek, amiben szirti sas költ és idős lucfenyőn található. 1995-ben újabb pár költött idős bükkfán, melyet 2 éven át nem lakott parlagi sas.

Érdekes viselkedés a szirti sastól hiszen minden fészket lombkorona alatt építette, de a két parlagitól elfoglalt fészkek fa csúcsán található. A III-as pár 1995-ben egy általunk kihelyezett műfészkekben költött. A műfészkek 1987-ben lett kihelyezve kerecsen (*Falco cherrug*) revírben, idős bükk-

1. Táblázat. A szirti sas fészkek alatt gyűjtött táplálékmaradványok felsorolása.
Tab. 1. Prey items found under Golden Eagle's nests.

Fészkek / Nest	Dátum / Date	Faj / Species	Pld. / No.	
I. sz.	1992.09.23.	fácán (<i>Phasianus colchicus</i>)	1	
		kékgalamb (<i>Columba oenas</i>)	1	
		macskabagoly (<i>Strix aluco</i>)	1	
		urali bagoly (<i>Strix uralensis</i>)	2	
		közép fakopáncs (<i>Dendrocopos medius</i>)	1	
		fiatal róka (<i>Vulpes vulpes</i>)	1	
		öreg őz (<i>Capreolus capreolus</i>)	1	
II. sz.	1988.08.18.	muflon (<i>Ovis musimon</i>)	1	
		mezei nyúl (<i>Lepus europaeus</i>)	1	
		fácán (<i>Phasianus colchicus</i>)	1	
		fiatal róka (<i>Vulpes vulpes</i>)	2	
	1989.06.24.	nyuszt (<i>Martes martes</i>)	1	
		nyest (<i>Martes foina</i>)	1	
	1989.09.10.	fiatal róka (<i>Vulpes vulpes</i>)	1	
		fiatal borz (<i>Meles meles</i>)	1	
	1987.06.21.	nyuszt (<i>Martes martes</i>)	1	
		fiatal nyúl (<i>Lepus europaeus</i>)	1	
		házi tyúk (<i>Gallus domesticus</i>)	1	
		fiatal vadmalac (<i>Sus scrofa</i>)	1	
		urali bagoly (<i>Strix uralensis</i>)	1	
		süldő nyúl (<i>Lepus europaeus</i>)	1	
		1988.06.26.	fiatal mezei nyúl (<i>Lepus europaeus</i>)	1
			erdei fülesbagoly (<i>Asio otus</i>)	1
		1989.06.24.	egerészölyv (<i>Buteo buteo</i>)	1
			szajkó (<i>Garrulus glandarius</i>)	1
	nyuszt (<i>Martes martes</i>)		1	
	1989.09.10.	nyest (<i>Martes foina</i>)	1	
		macskabagoly (<i>Strix aluco</i>)	1	
	1992.09.23.	szajkó (<i>Garrulus glandarius</i>)	1	
		urali bagoly (<i>Stix uralensis</i>)	1	
	1995.08.24.	erdei pocok (<i>Clethrionomys glareolus</i>)	1	
		fácán (<i>Phasianus colchicus</i>)	1	
		fiatal róka (<i>Vulpes vulpes</i>)	1	
	III.sz.	1995.08.	fiatal őz (<i>Capreolus capreolus</i>)	1
fácán (<i>Phasianus colchicus</i>)			2	
fiatal róka (<i>Vulpes vulpes</i>)			2	
fiatal őz (<i>Capreolus capreolus</i>)			1	
futrinka (<i>Carabidae</i>)			4	
nagy ganajtűró (<i>Geotrupes sp.</i>)			1	
házi macska (<i>Felis domesticus</i>)			1	
IV.sz.	1995.07.17.	fácán (<i>Phasianus colchicus</i>)	1	
		erdei fülesbagoly (<i>Asio otus</i>)	1	
		fiatal róka (<i>Vulpes vulpes</i>)	1	
	1995.08.09.	fiatal vaddisznó (<i>Sus scrofa</i>)	1	
		fácán (<i>Phasianus colchicus</i>)	6	
		szarka (<i>Pica pica</i>)	1	
		fiatal róka (<i>Vulpes vulpes</i>)	2	
fiatal őz (<i>Capreolus capreolus</i>)	1			

kösben. Időközben a fészkek leromlott, 1994 tavaszán ebben a revírben volt a szirti sas pár, így az ősz folyamán újra megraktuk és 1995-ben ebben költött a szirti sas

pár. E fészektől kb. 1 km-re található parlagi sas fészkek melyben költenek a madarak. A költési időben tapasztaltuk, hogy a szirti sas, ha közelített a parlagi sas fészkekhez

(már fióka volt a fészekben), mindkét parlagi szülő agresszíven támadt és elűzte a fészek felől a szirti sast. A szirti sas fészkek építése, nászrepülése március első napjaiban kezdődik és egészen a kotlás végéig tart. Igen látványos és szép a nászrepülésük, így kora tavasszal viszonylag könnyű a revírek behatárolása. A fészket tavasszal fenyőággal rakja meg, mely az évek során tetemes nagyságot ér el. A tojásrakás ideje április 5-8. közé esik. A fiókák július végén hagyják el a fészket, ahová a megfigyelésem szerint sokáig visszajár a szülőmadarakkal. A szirti sas fészkek alatt táplálékmaradványokat is gyűjtöttünk (1. Táblázat), mely a madarak és az emlősök széles spektrumát öleli fel.

Köszönetnyilvánítás. Ezúton mondok köszönetet a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 34. sz. Zempléni HCs. tagjainak a gyűrűző- és terepi munkában végzett munkájukért. Külön köszönettel tartozom Dr. Jánossy Dénesnek és Dr. Solti Bélának a táplálékmaradványok meghatározásában nyújtott segítségükért, és Frank Tamásnak a terepi munkában nyújtott segítségével.

Irodalom

Haraszthy, L. 1988. Magyarország madárrendjei. - Natura, Budapest.